

La biblioteca educadora: espai d'intervenció socioeducativa

Mar Rayó González

RESUM

La biblioteca ha canviat molt al llarg de la història i potser, ara més que mai, és necessari insistir a considerar-la un espai d'intervenció socioeducativa. Aquest plantejament requereix un seguit d'elements que permetin declarar-la biblioteca educadora. Aquest tipus de biblioteca té consciència i voluntats educadores; fa xarxa amb els diferents agents socials, educatius i culturals de la comunitat; treballa a llarg termini i és lleial a la seva filosofia gràcies al disseny de projectes; en el seu equip de treball inclou professionals de diferents perfils (bibliotecaris, educadors socials, pedagogs...), i creu en la lectura com a prioritat perquè sap que és educadora, precisament, a través de la lectura. A les Illes Balears no coneixem cap biblioteca que s'autoanomeni biblioteca educadora, però tenim exemples d'activitats i projectes que facilitarien l'orientació del centre bibliotecari que els gestiona i desenvolupa cap a la declaració d'espai d'intervenció socioeducativa. Les tertúlies literàries en biblioteques municipals, espais per a la lectura compartida i, per tant, per a la reflexió, el diàleg i la convivència; els espais familiars, en què mitjançant els contes, la lectura i la biblioteca s'acompanya els pares i les mares en la criança i l'educació dels fills, i la formació professional per a bibliotecaris escolars són alguns exemples d'iniciatives properes a aquesta nova concepció de biblioteca.

RESUMEN

La biblioteca ha cambiado mucho a lo largo de la historia y quizás, ahora más que nunca, es necesario insistir a considerarla un espacio d'intervención socioeducativa. Este planteamiento requiere un serie de elementos que permitan declararla biblioteca educadora. Este tipo de biblioteca tiene conciencia y voluntades educadoras; construye red con los diferentes agentes sociales, educativos y culturales de la comunidad; trabaja a largo plazo y es leal a su filosofía gracias al diseño de proyectos; en su equipo de trabajo incluye profesionales de diferentes perfiles (bibliotecarios, educadores sociales, pedagogos...), y cree en la lectura como prioridad porque sabe que es educadora, precisamente, a través de la lectura. En las Islas Baleares no conocemos ninguna biblioteca que se autotitule biblioteca educadora, pero tenemos ejemplos de actividades y proyectos que facilitarían la orientación del centro bibliotecario que los gestiona y desarrolla hacia la declaración de espacio d'intervención socioeducativa. Las tertulias literarias en bibliotecas municipales, espacios para la lectura compartida y, por lo tanto, para la reflexión, el diálogo y la convivencia; los espacios familiares, en los que mediante los cuentos, la lectura y la biblioteca se acompaña los padres y las madres en la crianza y la educación de los hijos, y la formación profesional para bibliotecarios escolares, son algunos ejemplos de iniciativas próximas a esta nueva concepción de biblioteca.

«No sólo de pan vive el hombre. Yo, si tuviera hambre y estuviera desvalido en la calle no pediría un pan, sino que pediría medio pan y un libro.»

Federico García Lorca, 1931

«La biblioteca fue un hallazgo extraordinario porque modificó el curso de mi vida.»

Nuevos acercamientos a los jóvenes y la lectura,
de Michèle Petit, 1999

I. INTRODUCCIÓ

Des del moment en què els escribes mesopotàmics recollien informació comercial i agrícola en taules d'argila que, gràcies a una llegenda al cantell, podien recuperar i classificar fàcilment —creant el que podríem anomenar les primeres biblioteques—, fins a la possibilitat de fer la reserva del préstec d'un document mitjançant l'ús d'Internet i des de casa, la biblioteca (i la seva concepció) ha evolucionat profundament. Al llarg de la història, els seus espais, usos, funcions, serveis... s'han anat modificant en un intent constant d'adaptar-se a nous usuaris i noves demandes, d'adaptar-se a una nova realitat.

Lluny d'aquella idea de biblioteca com un espai fosc, hermètic, on els llibres s'acaramullen plens de pols, la biblioteca ha esdevingut «una força que provoca i anima els lectors perquè descobreixin, gràcies als llibres, un món, el món, el seu propi món. És, per tant, molt més que un lloc ple de llibres seleccionats, catalogats i classificats. La biblioteca és una finestra sempre oberta. La biblioteca és viva, és vida» (Escardó 2002, 34-35). I potser les biblioteques públiques són (o haurien de ser) la finestra més gran de totes, ja que aquestes «tenen una funció vital, insubstituïble, imprescindible, perquè tot el món, sense distinció d'edat, sexe, religió ni condició social o cultural, tingui accés a la cultura» (Escardó 2002, 29). Com afirmen la Federació Internacional d'Associacions i Institucions Bibliotecàries (IFLA) i l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) en el seu «Manifest sobre la biblioteca pública», aquesta «constitueix un requisit bàsic de l'educació permanent, les decisions autònomes i el progrés cultural de la persona i els grups socials» i, a més, és una «força viva d'educació, cultura i informació i com a agent essencial de foment de la pau i els valors espirituals en la ment de l'ésser humà» (IFLA/UNESCO 1994).

Sens dubte des d'una lectura profunda del document de la UNESCO —i un compromís més que destacable en la seva aplicació—, un nou concepte de biblioteca pública lluita per fer-se un espai propi: es tracta del que ja es coneix com a *biblioteca educadora*, una biblioteca que pot esdevenir un espai d'intervenció socioeducativa.

2. LA BIBLIOTECA EDUCADORA: ESPAI D'INTERVENCIÓ SOCIOEDUCATIVA

La biblioteca educadora —concepte creat i experimentat amb excel·lents resultats per la bibliotecària Mercè Escardó i Bas i el seu equip a la Biblioteca Infantil i Juvenil de Can Butjosa de Parets del Vallès, Catalunya— «és aquella que es concep a si mateixa com un espai educador i que exerceix com a tal. És un espai d'intervenció socioeducativa, que col·labora estretament amb la comunitat en la qual està immersa i treballa, de costat i diàriament, amb els diferents agents educatius, socials i culturals, d'una manera dinàmica i flexible, per la millora del seu entorn» (Rayó 2011, 12). El 1987, la pedagoga Aina Colom ja parlava de la biblioteca com d'un «centre educatiu paral·lel a l'escola, la família i la comunitat» (Colom 1987, 106), un centre que forma part de «la comunitat d'aprenentatge perquè, per si mateixa, ensenya, educa, dona aprenentatge, és a dir, eines per viure i convida» (Escardó 2010, 24). És un espai que conjuga tots els sinònims de la paraula *educar* i els relaciona profundament i directament amb la biblioteca, la lectura i els llibres.

La biblioteca educadora ho és quan posa el fet de ser per davant de fer: «ser-ho depèn de la filosofia del centre, present en tot el que s'hi duu a terme. Una filosofia pròpia que inclou les seves fites i objectius i una profunda declaració d'intencions, sentida com aquella petita veritat que, una vegada escrita, ens ajudarà a mantenir-nos fermes i a prendre decisions amb coherència» (Escardó 2010, 23). D'aquesta declaració d'intencions, d'aquesta filosofia, destaquen, les següents característiques, entre altres (que esmentem aquí per guiar els professionals que vulguin fer de la seva biblioteca un espai d'intervenció socioeducativa eficaç):

1. Consciència educadora

Una biblioteca educadora ha de ser conscient no sols del seu potencial educador sinó també del seu dret d'educar. A la biblioteca ens ha de guiar «l'educació concebuda tant per la «Carta de ciutats educadores» com per l'«Informe Delors», i també per pedagogs com Francesco Tonucci i definida com la que: a) sobrepassa l'escola; b) comprèn totes les tipologies educatives: formal, no formal, informal; c) comporta un procés individual i col·lectiu, i d) té una dimensió global. La biblioteca, tant si és pública com escolar, s'incorpora a la tasca d'educar amb la mateixa legitimitat que tenen els pares, els mestres, els veïns, els ciutadans o qualsevol servei d'educació formal» (Escardó 2010, 22).

2. La voluntat d'educar

La biblioteca educadora ha de treballar a través de l'establiment d'uns objectius educatius que fitin la seva tasca i que li permetin adquirir la categoria d'espai educador, a més de facilitar l'assoliment de la seva missió. A la Biblioteca Infantil i Juvenil de Can Butjosa, per exemple, es treballa a partir d'uns objectius educatius globals —ajudar els infants, els joves i els adults a esdevenir (1) bons usuaris de biblioteca, (2) bons lectors i (3) a adquirir uns hàbits de comportament específics que els enriquiran com a persones—, que es concreten en un total de 25 objectius educatius específics (donar a conèixer la biblioteca, encomanar les ganes de llegir, ajudar les persones usuàries a valorar el camí que ja han recorregut com a lectors, situar la biblioteca i el llibre com a resposta als interrogants de la vida de cada dia, etc.). Tots guien la tasca diària de la biblioteca. Sense objectius, és fàcil caure en la dispersió i en un *caminar* sense rumb.

3. Complicitat amb la comunitat

Els professionals que treballin en una biblioteca educadora s'adonaran que s'hi pot treballar (i s'hi hauria de treballar) en xarxa amb altres agents socials, educatius i culturals de la comunitat per tal de fomentar la lectura, la cultura, la convivència... Com afirmen Ballester i Muñoz (2009) «en l'àmbit socioeducatiu, com en molts altres sectors d'intervenció social, el treball en xarxa s'ha convertit en quelcom imprescindible» que permet «col·laborar de manera estable i sistemàtica, per evitar duplicitats, competència entre recursos, descoordinació i potenciar el treball en conjunt».

Alguns dels participants de la biblioteca educadora poden ser: associacions, entitats i casals de cultura, museus, escoles de música, centres educatius de tots els nivells, la família, llibreries, altres biblioteques, editors, educadors i treballadors socials, pedagogs i psicòlegs, casals de persones grans i residències de tercera edat, voluntaris, espais infantils i juvenils, associacions de veïnats,

entitats o associacions esportives, serveis sanitaris (centres de salut, hospitals), grups ecologistes, organitzacions no governamentals... En definitiva, la comunitat.

4. Una programació estable

Les idees i les voluntats tenen poca incidència real si no esdevenen accions concretes. Cal traduir-les i estructurar-les si volem assolir els objectius plantejats per la biblioteca. Això ens permetrà evitar l'activisme per l'activisme, tan habitual actualment en certs equipaments culturals. Així, farem ús d'una eina imprescindible: el projecte de la biblioteca educadora. Rosselló (2004) assegura que dissenyar el projecte ens permetrà, entre altres coses: optimitzar recursos; orientar accions; establir prioritats, criteris i actituds comuns; facilitar la participació de tot l'equip; estimular i cohesionar els professionals; mostrar un mètode de treball a les persones que s'hi incorporen... Amb un projecte de dinamització, que respongui a les especificitats de la nostra biblioteca, la biblioteca educadora podrà treballar a llarg termini, amb voluntat de millora i lleialtat a la filosofia de la qual parteix.

5. Un equip multidisciplinari

La biblioteca que vulgui ser un espai d'intervenció socioeducativa ha de comptar amb un equip de professionals capaços de fer front als reptes que suposa aquesta nova orientació. Sense aquest equip, serà molt difícil dur a terme bona part dels projectes i activitats que la definiran com a biblioteca educadora. Tant si cadascun dels perfils de bibliotecaris, educadors socials, pedagogs, psicòlegs, gestors culturals, animadors de la lectura... és representat en diferents persones com si tots són representats en unes poques, tots són necessaris per fer possible aquest nou projecte de biblioteca. La complicitat, la comunicació i la feina conjunta seran alguns dels trets que hauran de caracteritzar el treball de l'equip bibliotecari.

6. La lectura com a prioritat

La biblioteca educadora serà educadora a través de la lectura. La lectura és una eina de creixement personal que «ens proporciona l'oportunitat de viure vides que no ens pertanyen i moltes vegades la complicitat d'haver viscut la mateixa; una lectura que ens ajuda a canviar, a evolucionar, a créixer, a adaptar-nos a les vicissituds que amablement la vida ens regala, gràcies, potser, entre altres virtuts que té, al fet que som capaços, mentre llegim, de posar-nos a *la pell dels altres*, dels que viuen dins els llibres» (Escardó 2010, 23-24). De les potencialitats educadores de la lectura no cal parlar-ne aquí.

3. PROJECTES I EXPERIÈNCIES

Si considerem la biblioteca com a espai d'intervenció socioeducativa, són múltiples les activitats de caràcter social i educatiu que hi podem desenvolupar. Mostrarem aquí tres experiències que, amb aquest caràcter, es duen a terme en diferents biblioteques públiques de la nostra illa o que, sense dur-se a terme directament en aquestes biblioteques, hi tenen una profunda relació. Per una banda, tractarem de les *tertúlies literàries* en biblioteques municipals, que són espais per a la lectura compartida i, per tant, per a la reflexió, el diàleg i la convivència. Per l'altra, dels *espais familiars*, en

què mitjançant els contes, la lectura i la biblioteca s'acompanya els pares i les mares en la criança i l'educació dels fills. I, finalment, de la *formació professional* per a bibliotecaris escolars desenvolupada per l'Institut de Ciències de l'Educació de la UIB i la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

1) Tertúlies literàries per viure i conviure¹

Les tertúlies literàries són un espai de comunicació, reflexió i intercanvi d'opinions en les quals un grup de persones es reuneix cada cert temps per parlar sobre un mateix llibre. Al contrari del que podria pensar-se d'entrada, les tertúlies literàries a les quals fem referència aquí no són un espai per a experts en la matèria, sinó per a persones que, sense tenir coneixements especialitzats, comparteixen opinions sobre el que la lectura d'un títol els ha suscitat. És un espai per a lectors i lectores que volen dialogar amb altres lectors i lectores sobre una obra concreta i compartir opinions, gustos, troballes...

El diàleg i l'acte comunicatiu entre els membres de les tertúlies és el tret més destacable d'aquesta activitat i és, així mateix, el que fa que els participants tinguin una millor comprensió de l'obra llegida, que puguin dotar-la de vida. Així, les tertúlies literàries dialògiques permeten «una major capacitat crítica racional i també un major plaer en la comunicació que s'estableix entre els diferents participants. Les converses promouen el gaudi del llenguatge com a via per comprendre més profundament el món, tenir més autonomia i establir relacions dialògiques tant en el marc de la tertúlia dialògica com fora» (Pulido i Zepa 2010, 308).

A Mallorca actualment hi ha 23 tertúlies literàries a les biblioteques municipals. Coordinades per la secció de Biblioteques del Consell de Mallorca, permeten que gairebé 800 persones participin en aquest acte de comunicació, diàleg i reflexió. Malgrat que els grups lectors estan oberts a totes les edats i gèneres, cal dir que aquesta és una activitat en què la participació és majoritàriament femenina. Per això mateix, una de les primeres tertúlies literàries que es va crear l'any 2003,² a la Biblioteca de Binissalem, es va programar pensant en aquest públic (d'aquí el títol «Dones de conte») tot i que després es va reconvertir en un espai obert també als lectors masculins.

Després de l'aparició d'aquest primer grup de lectors, l'any 2004 es van crear dues tertúlies literàries més a les biblioteques municipals d'Esporles i Consell, i l'any 2005 n'aparegueren també a Selva i Lluçmajor. El 2006 va ser l'any en què van néixer més grups, un total de quatre: Sineu, Puigpunyent, Alcúdia i Campos. Durant els cursos 2007 i 2008 les tertúlies literàries arribaren a Palma (a la Biblioteca de Cultura Artesana i a la Biblioteca Pública de Palma Can Sales), a Capdepera i a Vilafranca. Les biblioteques de Valldemossa, sa Coma i Mancor posaren en funcionament els seus clubs de lectura l'any 2009 i la de Campanet, el 2010. L'any 2011 s'hi sumaren Pollença i Llubí i, finalment, durant el 2012 van començar les tertúlies literàries de Sóller, Bunyola i Santanyí.

¹ Les dades incloses en aquest apartat han estat facilitades per Jaume Julià, tècnic del Centre Coordinador de Biblioteques del Consell de Mallorca.

² Des de l'any 1987 hi ha un club de lectura a Calvià gestionat per l'entitat bancària La Caixa.

Algunes tertúlies disposen de l'ajuda d'un dinamitzador o una dinamitzadora professional (actualment 7 dels 23 grups) mentre que altres tertúlies són conduïdes pels mateixos bibliotecaris o per voluntaris (un lector de la mateixa tertúlia, com succeeix a la biblioteca de Santanyí). Tant en un cas com en l'altre, el moderador «té la responsabilitat de crear actes comunicatius dialògics que promoguin interaccions dialògiques entre els participants. El diàleg que s'estableix en la tertúlia s'orienta a establir aquest tipus d'actes; totes les persones poden expressar lliurement i sense coaccions la seva valoració respecte de l'obra, a més d'incloure-hi el respecte a les altres opinions com a criteri bàsic de comunicació» (Pulido, Zepa 2010, 299-300). Es tracta que els lectors i les lectores sentin com a pròpia la tertúlia literària i que l'espai els pertanyi. Això afavoreix el fet que, tot i la presència del dinamitzador o la dinamitzadora que facilita la participació dels membres, ells mateixos regulin sovint les diferents intervencions i, d'aquesta manera, s'afavoreixi el desenvolupament de l'activitat.

La dinàmica de les tertúlies varia en cada cas, responent a les característiques de cada biblioteca en particular i dels usuaris que en formen part, també del dinamitzador. La gran majoria de clubs de lectura fan una sessió bimensual (12 de les 23 tertúlies), altres es reuneixen quinzenalment (1), mensualment (6), cada mes i mig (3) o cada tres mesos (1). Pel que fa al nombre de lectors inscrits a les tertúlies, els grups de Vilafranca, Can Sales, Santanyí, Pollença i Llubí no arriben a 20 membres mentre que a Puigpunyent, a Mancor, a la Biblioteca d'Alcúdia Can Torró, a sa Coma, a Sóller, a Consell, a Campos, a Valldemossa, a Campanet, a Calvià, a Sineu, a Capedepera i a Bunyola tenen entre una vintena i una trentena de participants. Tres tertúlies literàries tenen més de quaranta inscrits (Binissalem, Esporles i Lluçmajor) i la Biblioteca Municipal de Selva i la Biblioteca de Cultura Artesana de Palma destaquen pel nombre d'inscrits a les tertúlies literàries: 60 la primera (aplega en un mateix club de lectura els usuaris de dues biblioteques, Selva i Búger) i 186 la segona (potser pel fet de ser de Palma). En general i malgrat que en alguns casos les xifres d'inscrits siguin tan altes, és necessari diferenciar entre *inscrits* i *participants*: aquests últims, tot i que presentin una inscripció molt més elevada, no solen ser més de 15 a 25 persones en cada sessió. No obstant això, hi ha lectors que, tot i que no assisteixen a les tertúlies, llegeixen el llibre recomanat en el grup dins del mateix termini en què ho fan la resta de companys de lectura (i sovint comenten tímidament la lectura amb els bibliotecaris i auxiliars que els atenen a la biblioteca).

En general, l'experiència d'iniciar una tertúlia literària en una biblioteca és positiva, sobretot pels usuaris de la biblioteca que participen en l'activitat. El compromís de trobar-se assíduament per parlar d'un llibre, els compromet a llegir amb regularitat i sobre diferents temàtiques i gèneres, i a no deixar de fer una activitat (la lectura) que malgrat que és important en la seva vida, com solen afirmar, abandonen massa fàcilment per altres aficions o deures socials, laborals i familiars. D'altra banda, els lectors i les lectores expressen sovint que la seva pròpia activitat lectora s'enriqueix amb les experiències lectores dels seus companys de grup: amplien perspectives, aprofundeixen en la comprensió, descobreixen visions... Sol afirmar-se que un mateix llibre és tants llibres com persones el llegeixen. Compartir les diferents interpretacions i lectures força el diàleg des de la diferència, l'intent de comprendre la interpretació de l'altre, la recerca de significats comuns, de ponts entre uns i altres, la convivència. Tota opinió és oportuna i totes les reflexions són escoltades. Es valoren les persones i les seves aportacions. Hom transforma el seu discurs perquè beu dels discursos dels altres. A la pròpia experiència lectora s'hi incorporen les lectures que han fet els altres. Amb les tertúlies literàries, el món propi i el de l'altre, l'íntim i el públic, creixen.

2) Espais familiars a la biblioteca o quan eduquem amb l'ajuda dels contes

«La incertesa amb la qual vivim l'actual context ens ha portat, en matèria d'atenció als fills, cap a una progressiva desorientació dels adults pel que fa al seu lloc al costat dels infants» (Riera, Ferrer 2003, 115). Potser per això en les darreres dècades ha estat necessària l'aparició de serveis de suport a les famílies i programes destinats a treballar-hi per tal d'enfortir-les en la seva tasca de cuidar i educar els infants. Existeix diversitat tant en el disseny com en el desenvolupament d'aquests projectes, però la majoria coincideix en els seus objectius:

- «— Millorar les habilitats de criança, facilitant i enfortint l'establiment del vincle afectiu entre infants i pares, i també afavorint la capacitat empàtica dels pares per comprendre les vivències emocionals dels fills i proveir-los de respostes sensibles.
- »— Vivenciar altres models d'interacció afavorint el treball en grup de mares i pares per augmentar-ne la capacitat parental. D'aquesta manera, s'alleugereix el sentiment d'aïllament i debilitat d'alguns pares i mares.
- »— Afavorir l'autonomia i la creació de xarxes relacionals entre les famílies.
- »— Facilitar un espai d'escolta i contenció emocional per a famílies i infants.
- »— Promoure espais de reflexió i de treball en grup sobre temes que preocupen de l'educació dels fills.
- »— Ajudar els pares a organitzar millor la vida familiar per augmentar els factors protectors de la seva relació amb els fills» (Riera, Ferrer 2003, 118-119).

Des de la convicció dels beneficis del treball grupal amb les famílies i la consideració de la importància cabdal d'aquestes per desenvolupar l'hàbit lector dels infants, la Biblioteca Infantil i Juvenil de Can Butjosa va iniciar el curs 1997-1998 el projecte Taula Camilla. Aquest servei es va estructurar «com un espai familiar dedicat a la lectura. Atén els nens i les nenes de fins a sis anys i les seves famílies per tal de disposar d'un temps i un espai a mida, que els permeti un apropament adient al llibre, a la literatura oral i, en definitiva, al conjunt de recursos de què disposa la biblioteca». L'objectiu principal d'aquest espai familiar és «servir de suport als pares i les mares en els moments de triar contes per als seus fills, parlar dels seus neguits respecte als continguts i les maneres de compartir-los, descobrir els sentiments, l'afecte i els valors que els contes poden vehicular entre els adults i els infants fent un ús satisfactori de la Biblioteca, teixir nous vincles entre adults i infants apresos en una situació compartida amb altres famílies» (Escardó, Gimeno 2001, 123).

Inspirant-se en la Taula Camilla de Can Butjosa, des de l'any 2005, la Biblioteca Municipal de Binissalem desenvolupa l'espai familiar De la mà dels contes.³ Entre els objectius específics d'aquesta activitat destaquen la voluntat de crear un espai de trobada per a les famílies, en què petits i grans gaudeixin d'un espai/temps compartit; apropar la Biblioteca a les famílies, afavorint que pares i fills vagin plegats a la biblioteca; transmetre el plaer per la lectura i les ganes de llegir, descobrir contes i llibres; donar suport als pares en la seva tasca educativa, i afavorir un espai en el qual els adults puguin compartir experiències al voltant de l'educació dels fills i descobrir que les seves vivències són compartides amb altres adults, i que, per tant, no estan sols.

³ La informació sobre aquest projecte s'ha elaborat a partir del vídeo de la comunicació presentada per les responsables del projecte, Margalida Llabrés i Àngela Santos, a les I Jornades de Biblioteques Escolars de les Illes Balears, celebrades a Palma els dies 29 i 30 d'octubre de 2009. El document audiovisual pot trobar-se a la web <<http://www.llegirib.ieduca.caib.es/>>.

De la mà dels contes està dirigit a famílies amb almenys un infant en edats compreses entre els 2 i els 6 anys. En el cas de les famílies que tinguin, per exemple, un infant de 3 anys i un altre de 12, també es permet que el darrer participi en l'activitat. Les famílies es reuneixen a la Biblioteca en sis sessions al llarg del curs escolar, una vegada cada mes, els dissabtes a partir de les 11 hores del matí. Cada sessió té una durada aproximada de dues hores. En la darrera sessió es tanca el curs fent una mica de celebració, i la Biblioteca regala a cada família un dels contes que han escoltat al llarg de l'any, amb temes sobre els quals han pogut reflexionar, parlar, tractar, i que ja forma part de la vida de la família.

En cada sessió es reflexiona sobre un tema relacionat amb l'educació dels infants (la gelosia, l'autoestima, els hàbits, les pors...). Es tracten continguts amb què les famílies es troben dia a dia en el quefer educatiu i que a vegades no saben ben bé com afrontar. Sobre això, cal dir que, una vegada que les famílies s'han inscrit a l'activitat, es fa una reunió prèvia en la qual els pares i les mares trien sis temes cada un i, dels més votats, en surten els continguts de les sessions. Les famílies han d'inscriure's al projecte a través de la Biblioteca. Aquesta, per tal de difondre l'activitat, fa arribar als alumnes de l'Escoleta Municipal, de les guarderies, dels col·legis del municipi i a la consulta dels pediatres i de la comare del Centre de Salut de la població fullets on es descriu de manera detallada en què consisteix De la mà dels contes, i convida participar-hi.

A banda de les famílies inscrites, és important esmentar el grup de professionals que intervenen en el projecte. Es tracta d'un equip multidisciplinari, en el qual participen una psicòloga (que va treballar un quant temps a la Biblioteca), una pedagoga (directora de l'Escoleta Municipal i tècnica educativa de l'Ajuntament), dues bibliotecàries i un grup de joves voluntàries usuàries de la Biblioteca. Famílies i professionals fan possible el desenvolupament de les sessions, que es divideixen en tres parts: un inici i un final compartits i un temps central en què infants i adults se separen. A continuació es descriu el desenvolupament d'una sessió tipus:

Primera part

Inici: les famílies arriben a la biblioteca a les 11 hores del matí. Una vegada tots junts, un dels adults conductors de l'activitat explica un conte. Amb ell es tracta una temàtica concreta que serveix per orientar la reflexió posterior dels grans. Els contes s'expliquen amb l'ajuda de recursos, si cal, com ara dibuixos, titelles o ninots de peluix. Les famílies no saben amb anterioritat quins contes s'explicaran, de tal manera que cada sessió és una sorpresa per a tothom.

Segona part

En aquest tram de l'activitat, pares i fills se separen. Un cop acabat el conte inicial, els nins es queden amb les voluntàries i les bibliotecàries i els pares i les mares es reuneixen en una sala a part, al voltant d'un cafè i unes pastes. Els acompanyen la psicòloga, la pedagoga i la tècnica educativa i són elles qui, amb l'ús de diferents dinàmiques, obren aquest espai de comunicació. Es procura que sempre hi hagi un ambient agradable i distès, en el qual els pares i les mares es trobin a gust per poder parlar dels temes que els preocupen, sempre prenent com a referència el contingut triat prèviament per les professionals. La reflexió i el diàleg són els objectius principals de l'activitat,

i la voluntat de l'equip gestor és que les famílies se sentin agombolades i pugin disposar d'un assessorament i una ajuda professional de confiança. L'intercanvi d'experiències afavoreix el fet que els adults puguin manifestar les seves pors i temences sobre el seu paper com a primers educadors dels infants, de la mateixa manera que els permet adonar-se que no fan sols aquest camí i que altres famílies també viuen les situacions que ells viuen. Moltes de les seves preocupacions es dilueixen.

Mentrestant, els nins són a la secció infantil de la biblioteca, acompanyats de les voluntàries i les bibliotecàries. Desenvolupen activitats plàstiques, relacionades amb els contes o amb els continguts de què parlava el conte d'obertura. També berenen i baixen una estona al parc. A més disposen d'un temps per remenar els llibres de la biblioteca i llegir-ne o escoltar més contes.

Tercera part

Cloenda: adults i infants es reuneixen novament a la secció infantil de la biblioteca i s'explica un conte que serveix per tancar la sessió. Es tracta, en aquest cas, d'una narració que no té res a veure amb els temes tractats al principi, sinó d'un conte divertit i sorprenent que deixa les famílies amb ganes de tornar.

Per a cada sessió la Biblioteca prepara una guia de lectura en què s'inclouen, per una banda, llibres d'imaginació i, per l'altra, llibres de coneixements o de caràcter més tècnic o d'orientació educativa, tots relacionats amb el tema sobre el qual tracta la sessió. A més de lliurar aquest material a les famílies, la Biblioteca disposa d'un racó en una de les sales on tant els adults com els infants poden trobar aquests llibres/contes recomanats i que poden endur-se en préstec a casa en acabar la trobada.

Des de l'inici del projecte, han participat en l'activitat un total de 53 famílies: 83 pares i mares i 71 infants. La satisfacció de tots els implicats en l'activitat empeny els organitzadors a continuar desenvolupant-la.

3) La formació de bibliotecaris escolars a les Illes Balears⁴

Si la biblioteca pública pot esdevenir biblioteca educadora i, per tant, un espai d'intervenció socioeducativa, la biblioteca escolar és el lloc idoni per facilitar un espai de creixement per als infants i joves d'acord amb els objectius de la biblioteca educadora. Gràcies a aquest pensament, els dies 29 i 30 d'octubre de 2009 se celebraren a Palma les I Jornades de Biblioteques Escolars de les Illes Balears. Coordinades per l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de les Illes Balears (UIB) i per la Direcció General de Cultura del Govern de les Illes Balears d'aleshores, la celebració va sorgir de la voluntat de crear un lloc de trobada per als professionals de l'àmbit. L'objectiu principal de la convocatòria era, tal com quedà palès al programa de les jornades, facilitar un espai de formació en què es poguessin «presentar experiències, difondre projectes, informar sobre recomanacions, compartir bones pràctiques i reflexionar sobre les necessitats i problemàtiques a les Illes Balears amb relació a les biblioteques escolars i el foment de la lectura».

⁴ Les dades exposades en aquest apartat han estat extretes de les memòries elaborades per l'Institut de Ciències de l'Educació de la UIB i dels programes i projectes de les jornades i cursos de postgrau, algunes de les quals gràcies a la col·laboració d'Aina Dols, tècnica de l'ICE.

L'èxit de la trobada va ser determinant perquè els organitzadors es decidissin a dur a terme dues edicions posteriors (les segones jornades se celebraren el mes de novembre de 2010 i les terceres, els mesos de novembre i desembre de 2011). El primer any s'hi van inscriure —a Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera— un total de 147 persones; el segon any, 179, i el tercer, 165. La gran majoria d'assistents van ser mestres i professors, però també hi van assistir bibliotecaris i altres persones interessades en la matèria, com ara alumnes de diversos estudis de la UIB. En les tres edicions, les jornades van tenir una durada d'entre 8 i 12 hores.

Pel que fa als continguts de la formació, a més de presentar-s'hi comunicacions mitjançant les quals es van mostrar diferents experiències desenvolupades en biblioteques escolars i municipals de Balears, les jornades van comptar amb destacats ponents d'aquest àmbit, no sols de les Illes sinó també de la Península. Algunes de les ponències llegides van ser:

- «La biblioteca educadora», a càrrec de Mercè Escardó (directora de la Biblioteca Infantil i Juvenil de Can Butjosa, escriptora i contacontes).
- «La biblioteca, el cor de l'escola», a càrrec de Jaume Centelles (mestre i bibliotecari escolar de l'Escola Sant Josep - El Pi de l'Hospitalet de Llobregat).
- «La biblioteca escolar, canvi de cultura de centre», a càrrec de Jaume Parets (exdirector del Col·legi Públic Rafal Nou de Palma).
- «El Plan de mejora de las bibliotecas escolares en las comunidades autónomas», a càrrec de Purificación Llaquet (consellera tècnica de la Subdirecció General de Cooperació Territorial de la Direcció General de Cooperació Territorial del Ministeri d'Educació, Política Social i Esport).
- «Biblioteques escolars a Girona: un projecte de ciutat», a càrrec d'Àlicia Moreno (coordinadora del grup de treball de biblioteques escolars de Girona).
- «Biblioteca pública - escola», a càrrec de Margalida Llabrés, responsable de la Biblioteca Municipal de Binissalem.
- «Biblioteca escolar, la casa de la literatura infantil i juvenil», a càrrec de Caterina Valriu (professora titular de Literatura Infantil de la UIB, mestra, escriptora i narradora oral).
- «Fer de mestre bibliotecari fent de Llanero Solitario o formant part de la Família Ulises», a càrrec de Xavier Gimeno (professor del Departament de Pedagogia Aplicada de la UAB).
- «Multialfabetización y biblioteca escolar», a càrrec de Manuel Area (catedràtic de Tecnologia Educativa de la Universitat de La Laguna).
- «Per què és imprescindible fomentar la lectura des del bressol?», a càrrec de Mercè Palay (cantacontes i contacontes, especialista en literatura infantil i juvenil i tècnica en promoció de la lectura de la Biblioteca de Can Butjosa).
- «La biblioteca escolar a punt per llegir... còmics», a càrrec de Rosa Aparicio (professora del Centre de Recursos Pedagògics de l'Hospitalet de Llobregat, presidenta de l'Associació d'Amics del Còmic La Baska i experta en didàctica del còmic).
- «Biblioteca escolar, cultura digital i Internet», a càrrec de Daniel Cassany (professor titular d'Anàlisi del Discurs en Llengua Catalana a la Universitat Pompeu Fabra).
- «Cometido y ámbitos de actuación de la biblioteca escolar. Acción corresponsable», a càrrec de José García (coordinador provincial de Biblioteques Escolars de la Junta d'Andalusia).
- «Aprender a volar per no perdre'ns en els niguls», a càrrec de Miquel Rayó (pedagog i escriptor).
- «Orientacions per dissenyar i guiar processos de recerca. El treball a l'aula i les accions de suport

de la biblioteca escolar», a càrrec de Glòria Durban (responsable de la biblioteca de l'Escola Tècnica Professional del Clot, a Barcelona).

Arran de les primeres jornades quedà palesa (i així ho expressaren els assistents a la cloenda) la necessitat d'oferir una formació permanent que servís als professionals de l'educació que estan a càrrec de les biblioteques escolars als centres educatius, com a suport a la seva tasca diària. Així nasqué, organitzada i coordinada per l'ICE i l'antiga Direcció General d'Administració, Ordenació i Inspecció Educatives, la primera edició de l'Expert Universitari / Experta Universitària en Organització, Gestió i Dinamització de Biblioteques Escolars durant el curs 2010-2011. Un total de 36 persones de Mallorca, Menorca i Eivissa es matricularen al curs amb la intenció de rebre una formació presencial de 118 hores de durada, que tenia com a objectiu ajudar els bibliotecaris escolars a:

- Adquirir coneixements teòrics i pràctics sobre l'organització i la gestió de la biblioteca escolar.
- Assolir coneixements teòrics i pràctics sobre l'aplicació informàtica per a la gestió de biblioteques escolars ABIES.
- Conèixer i aplicar les principals estratègies per a la dinamització de la biblioteca escolar i l'animació a la lectura i l'escriptura.
- Conèixer la literatura infantil i juvenil i la importància del seu paper en el fons bibliogràfic de la biblioteca escolar.
- Adquirir els principals recursos i tècniques per a la narració oral.
- Assolir els coneixements teòrics i pràctics necessaris per al disseny, la implementació i l'avaluació d'un projecte de biblioteca escolar.

Tots els continguts tractats en la formació versaven sobre la biblioteca escolar i, més concretament, sobre la seva història i concepció, la gestió i organització, les aplicacions i eines informàtiques imprescindibles en un espai d'aquestes característiques, la dinamització i l'animació a la lectura i l'escriptura, la importància de la literatura infantil i juvenil en la biblioteca escolar, la cultura digital i el tractament de la informació, el treball en competències bàsiques a la biblioteca escolar i el disseny, la implementació i l'avaluació del projecte de la biblioteca escolar.

Una vegada tancada la primera edició del curs i, amb la voluntat de respondre a la dificultat expressada pels mestres i professors de Menorca i Eivissa de fer un curs de postgrau en format presencial a Mallorca, es plantejà la possibilitat d'oferir una segona edició del postgrau a distància. Finalment es va oferir el postgrau en línia durant el curs 2011-2012, al qual s'hi van matricular un total de 40 persones.

La formació desenvolupada per l'ICE i la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats, tant pel que fa a les jornades com als postgraus, va fer que els mestres i professors responsables de les biblioteques escolars que van cursar la primera edició del postgrau s'animessin a crear un grup de treball permanent. A finals de juny de 2011, coincidint amb l'acte de cloenda de la primera edició del postgrau de biblioteques escolars, va néixer el primer Seminari de Biblioteques Escolars.⁵ Coordinat pel Centre de Professorat de Palma Jaume Cañellas Mut, els bibliotecaris escolars hi troben un espai de reflexió i de suport, de formació i d'intercanvi d'experiències.

⁵ Les dades sobre el Seminari de Biblioteques Escolars han estat facilitades per Maribel Cuéllar, coordinadora del grup.

Des de setembre de 2011 fins a juny de 2012, 14 persones han fet un total de 45 hores de formació (15 més de les previstes inicialment) i han rebut la visita de professionals de l'animació lectora, l'escriptura i les biblioteques (com ara l'experta en llengua i noves tecnologies Mita Jordan, la contacontes Nati de Grado o l'escriptora Rosa Maria Colom). També han viatjat a Barcelona per trobar-se amb bibliotecaris escolars amb una llarga trajectòria, com el mestre Jaume Centelles (autor del llibre *La biblioteca, el cor de l'escola*), o per conèixer recursos existents que els poden ajudar a desenvolupar la seva feina (com els de l'Associació de Mestres Rosa Sensat).

A fi que el Seminari també serveixi per conèixer a fons les diferents biblioteques escolars de les Illes, cada una de les sessions de formació s'ha celebrat a la biblioteca d'un centre educatiu diferent (els amfitrions o amfitriones de les quals són membres del Seminari), de tal manera que han pogut conèixer diversos equipaments, fons bibliogràfics, estratègies i activitats. El percentatge d'assistència a les trobades ha estat gairebé del 100% en cada ocasió i la voluntat d'ajudar-se mútuament, compartir experiències i recursos ha estat el pilar que ha bastit aquesta xarxa professional. L'experiència, positiva per a tots els que hi han participat, fa pensar que el Seminari continuarà l'any que ve.

4. CONCLUSIONS

«En moments de profunda inestabilitat i incertesa —econòmica i ideològica, individual i col·lectiva— és més necessari que mai recuperar, per a la ciutadania, espais per a la reflexió i la convivència. Un d'aquests espais, mai prou reivindicat (al nostre parer) és la biblioteca. Una biblioteca en què, mitjançant la lectura —i la complicitat que aquesta permet (en les seves múltiples formes)— les persones puguem reclamar la nostra llibertat, el nostre lloc, la nostra veu» (Rayó 2011: 11). Una biblioteca que afavoreixi el creixement personal i la convivència. Una biblioteca que es replantegi (com haurien de fer-ho actualment les biblioteques públiques i escolars) la seva funció i que consideri seriosament la seva potencialitat com a espai d'intervenció socioeducativa. Ara bé, per tal que aquest potencial sigui efectiu, la biblioteca pública i la biblioteca escolar han d'integrar, en la seva filosofia de centre i en la seva dinàmica de treball, els elements propis del que anomenem *biblioteca educadora* (la voluntat educadora, els objectius, la programació, el treball en xarxa, l'equip professional, el foment de la lectura, entre altres coses). Només així serà possible que des d'aquestes puguem afavorir el canvi i la millora del nostre entorn.

A les Illes Balears, malgrat que no coneixem cap centre que s'autoanomeni *biblioteca educadora*, tenim exemples d'activitats i projectes que facilitarien l'orientació del centre bibliotecari que les gestiona i desenvolupa cap a la declaració d'espai d'intervenció socioeducativa. Ara bé, perquè aquesta meta sigui més fàcilment assolible, creiem que és imprescindible que l'Administració pública doni suport públicament i fermament a aquesta filosofia de treball, apreciament els beneficis que se'n poden derivar (i dels quals nosaltres no dubtem). A més, i sobretot, ha de valorar els professionals que la desenvolupen, donant-los suport en tots els àmbits, pressupostos suficients, eines actualitzades i, sobretot, formació permanent, perquè d'ells depèn que les idees esdevinguin realitat. D'aquesta manera, la biblioteca podrà convertir-se en un espai d'intervenció socioeducativa en disposició de desenvolupar la seva tasca assegurant «una continuïtat que no depèn de majors o menors voluntats polítiques sinó de la seva intrencable determinació» (Rayó 2011, 12).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BALLESTER, L.; MUÑOZ, A. (2009). «Treball comunitari: treball socioeducatiu en xarxa». *IN. Revista Electrònica d'Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*, V. 1, 1, 91-108. <http://www.in.uib.cat/pags/volumenes/vol1_num1/ballester-munoz/index.html> [Consulta: de maig de 2012].
- COLOM HUMBERT, A. (1987). «La biblioteca como espacio socioeducativo». A: COLOM, A. J. *Modelos de intervención socioeducativa*. Madrid: Narcea, 103-130.
- ESCARDÓ, M. (2002). *La biblioteca, un espai de convivència, un espai educador*. Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya; Ajuntament de Parets.
- ESCARDÓ, M. (2010). «La biblioteca educadora». Conferència inaugural de les I Jornades de Biblioteques Escolars de les Illes Balears. Palma.
- ESCARDÓ, M.; GIMENO, X. (2001). «La Taula Camilla». *IN-FÀN-CIA*, 123, 23-28.
- IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) / UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (1994). «Manifiesto IFLA/UNESCO sobre la Biblioteca Pública». <<http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/span.htm>> [Consulta: maig de 2012].
- PETIT, M. (1999). *Nuevos acercamientos a los jóvenes y la lectura*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- PULIDO, C.; ZEPA, B. (2010). «La interpretación interactiva de los textos a través de las tertúlias literarias dialógicas». *Signos*, 2, 295-309.
- RAYÓ, M. (2009). «Biblioteca escolar i l'afició literària». Ponència de la taula rodona Les biblioteques escolars i juvenils a les Jornades de l'Associació de Bibliotecaris, Arxivistes i Documentalistes de la Illes Balears (ABADIB). Palma.
- RAYÓ, M. (2011). «Biblioteques educadores: espais per fer front a la incertesa». *El Mirall*, 219, 11-12.
- RIERA, M. A.; FERRER, M. (2003). «Nous programes socioeducatius adreçats a la millora de les relacions parentals en els primers anys de vida». *Educació i Cultura*, 16, 113-125.
- ROSSELLÓ, D. (2004). *Diseño y evaluación de proyectos culturales*. Barcelona: Ariel.